

บทที่ ๕

บทสรุป

การศึกษาในเรื่องบทบาทของตลาดคือการค้าภายในและภายนอกในช่วงสมัย พ.ศ. 2173-2310 ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ พยายามชี้ให้เห็นถึงกิจกรรมการค้า อันเป็นผลต่อการส่งเสริมให้เมืองพระนครหรืออยุธยา เป็นศูนย์กลางการค้านานาชาติที่สำคัญแห่งหนึ่งในภูมิภาค เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แรงสนับสนุนประการหนึ่งที่มารองรับ ทำให้เกิดภาพกิจกรรมการค้าภายในและภายนอก คือ ตลาด เป็นแหล่งการค้าและเป็นสถานที่ที่แลกเปลี่ยนซื้อขายสินค้าประเภทต่าง ๆ จากการที่เมืองพระนครแห่งนี้มีสถานที่ตั้งเหมาะสมทางด้านภูมิศาสตร์ มีแม่น้ำลำคลองต่าง ๆ อยู่ล้อมรอบและอยู่ไม่ไกลจากทะเล ทำให้เกิดความสะดวกแก่การไปมาติดต่อได้กับหัวเมืองภายในและต่างประเทศ เหมาะที่พ่อค้าจะเดินทางเข้ามาติดต่อค้าขายกับตลาดในพระนครแห่งนี้

ความรุ่งเรืองทางการค้าของเมืองพระนครหรืออยุธยาในฐานะเมืองท่าที่เป็นศูนย์รวมของสินค้าจากถิ่นที่ต่าง ๆ หรือเป็นคนกลางในการติดต่อค้าขายระหว่างฟากสมุทร 2 ฟาก คือทางตะวันออกโดยเฉพาะจีนและญี่ปุ่น ส่วนทางฟากตะวันตกด้านมหาสมุทรอินเดีย ได้แก่ การค้ากับพ่อค้าแขกพวกต่าง ๆ และพ่อค้าชาวตะวันตกนั้น รวมถึงบทบาทในฐานะของการเป็นผู้นำในการเป็นแหล่งสินค้าป่าและสินค้าทางด้านเกษตรประเภท เครื่อง เสิบียงอาหาร เป็นมาอย่างต่อเนื่อง

ในสมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง เป็นต้นมา ตลาดเมืองพระนครหรืออยุธยายิ่งทวีความสำคัญขึ้น ทั้งนี้เพราะตลาดอยุธยาได้ขยายการค้าเพื่อสนองความต้องการของพ่อค้าชาวตะวันตกที่เดินทางมาค้าขายในปริมาณเพิ่มมากขึ้น สถานภาพของตลาดเมืองอยุธยากับการค้าภายนอกจัดได้ว่าเป็นตลาดใหญ่และมีความสำคัญมาก มีสินค้าต่าง ๆ ที่เป็นที่สนใจของพ่อค้า และพ่อค้าที่ให้ความสนใจกับตลาดอยุธยาสูงมาก คือ พ่อค้าฮอลันดา บทบาทของพ่อค้าฮอลันดานี้มีว่าเป็นส่วนสำคัญในการกระจายสินค้าจากตลาดเมืองอยุธยาไปสู่ภูมิภาคต่าง ๆ ทั้งยุโรปและโดยเฉพาะเอเชีย

ในขณะที่เดียวกันพ่อค้าจีนที่มาค้าขายและมีบทบาทในตลาด เมืองพระนครหรืออยุธยา อย่างสืบเนื่องนับแต่สมัยต้นอยุธยา โดยทำหน้าที่เป็นกลไกของรัฐ คุมเรือสำเภาทองพระคลังสินค้า ในการค้ากับต่างประเทศ ในขณะที่เดียวกัน ตลาดการค้าภายในพ่อค้าจีนทำหน้าที่เป็นพ่อค้าย่อย นำสิ่งอุปโภคบริโภคไปสู่ประชากร เป็นต้น

มาในสมัยต้นของช่วงอยุธยาตอนกลาง รัชสมัยสมเด็จพระเอกาทศรถ-รัชสมัยสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม (พ.ศ. 2149-2171) บทบาทของพ่อค้าจีนซบเซาลงไปบ้างเพราะพ่อค้าญี่ปุ่นเข้ามาติดต่อกับค้าขายกับตลาด เมืองพระนครหรืออยุธยาโดยตรง อย่างไรก็ตามพอมายัง สมเด็จพระเจ้าปราสาททองและสมเด็จพระนารายณ์ (พ.ศ. 2173-2231) บทบาทของพ่อค้าจีนกับการค้าในตลาดอยุธยาค่อยกลับดีขึ้น ทั้งนี้เพราะเป็นช่วงที่ญี่ปุ่นมีดประเทศ (พ.ศ. 2179) ไม่ติดต่อกับพ่อค้าชาติใด ยกเว้นพ่อค้าจีนและพ่อค้าฮอลันดาเท่านั้น ดังนั้นการติดต่อระหว่างตลาดอยุธยากับตลาดญี่ปุ่น จึงเป็นหน้าที่ของพ่อค้า 2 ชาตินี้

ในช่วงตั้งแต่ปี พ.ศ. 2173-2231 ตลาดอยุธยาจึงมีบทบาทที่โดดเด่นและรุ่งเรือง ในโลกการค้านานาชาติ แต่เนื่องจากสินค้าป่าเป็นผลผลิตที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติ ถ้าให้มีการค้าขายโดยเสรีย่อมไม่บังเกิดผลดี รัฐจึงมีนโยบายที่จะควบคุมการค้าด้วยตนเอง จึงต้องมีการจำกัดในการส่งออกโดยมีการกำหนดให้สินค้าป่าที่สำคัญ ๆ เป็นสินค้าผูกขาดและต้องห้าม ในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททองทรงผูกขาดสินค้าต่าง ๆ ดังนี้ คือ ไม้ฝาง ตะกั่ว กายาน ครั้งต่อมาในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ พระองค์ยิ่งเพิ่มจำนวนรายการสินค้าผูกขาดเพิ่มมากขึ้น เมื่อเป็นเช่นนี้ การค้าของหลวงจึงทวีบทบาทสำคัญยิ่งขึ้น ดังนั้นปรากฏการณ์ในบทบาทของตลาดจึงมีความ เกี่ยวพันกับการค้าของหลวงที่ออกมาในรูปของการผูกขาดของพระคลังสินค้าทั้งภายใน และภายนอก

มาในช่วงรัชสมัยสมเด็จพระเพทราชาลงมาถึงสมเด็จพระเจ้าเอกทัศ (พ.ศ. 2231-2310) นั้น การค้าในตลาด เมืองพระนครหรืออยุธยาก็ยังคงดำเนินต่อไปทั้งภายในและภายนอก แต่การค้ากับทางด้านตะวันตกกับชาวยุโรปค่อนข้างจะซบเซาไม่รุ่งเรืองดังก่อน ในขณะที่เดียวกัน การค้ากับทางตะวันออก คือ การค้ากับจีน กลับมีความสำคัญและรุ่งเรืองขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง ภายหลังจากที่มีปริมาณลดลงในสมัยก่อนหน้านี้ ในการค้ากับจีนในตลาดอยุธยาในช่วงนี้ ลักษณะ

ของตัวสินค้าได้ เปลี่ยนไป กล่าวคือ สินค้าป่าที่เคยมีบทบาท เป็นสินค้าส่งออกที่สำคัญและอยู่ใน รายการต้น ๆ กลับ เป็นสินค้าที่หวังท้ายรายการ มีสินค้าตัวใหม่มา เป็นสินค้าสำคัญ คือ สินค้าข้าว น้ำตาล น้ำมันพืช จึงได้ซื้อข้าวจากอยุธยา เป็นจำนวนมากมาหาศาล ทำให้ผลผลิตข้าวเพิ่มขึ้น เพื่อสนองต่อตลาดภายนอก และในขณะเดียวกันก็สนองต่อการค้าภายในด้วย จึงปรากฏภาพของ ตลาดที่มีพ่อค้าภายในและภายนอก เป็นจำนวนมาก เข้ามามากมาย

เมื่อ เป็น เช่นนี้ การปรากฏภาพของบทบาทตลาดในช่วงนี้ ที่เป็นลักษณะการค้าแบบ ยุทธศาสตร์ค่อยคลี่คลายลงไปบ้าง เกิดการค้าของพ่อค้า เอกชนขึ้นมา จึงปรากฏภาพของประชากร ที่ทำการผลิตสิ่งของที่เป็น เครื่องอุปโภคและบริโภคต่าง ๆ ออกมาเป็นย่าน ๆ และถ้ามีการขาย สิ่งของใดก็เรียก เป็นป่าของสิ่งของนั้น ๆ เช่น ป่าผ้าเหลือง ขายของที่เป็นผ้าใคร จิวร ที่ใช้ เป็น เครื่องสำหรับบวช เป็นต้น ดังนั้นตลาดในเมืองอยุธยาจึงมีบทบาทในการสะท้อนภาพของประชากร ใน เมืองพระนครหรืออยุธยาที่มีการประกอบอาชีพที่หลากหลายนอกจากอาชีพทาง เกษตรกรรม

นอกจากนั้นแล้วการแลกเปลี่ยนสินค้ามีการนำ เงินตรา เข้าใช้ เห็นชัดขึ้น ดังจะ เห็นได้ จากการทำพระมหากษัตริย์ทรงออกกฎหมายให้ใช้ในระบบ เดียวกัน ดัง เอกสารทอหลวงคำให้การ ของขุนหลวงวัดประดู่ทรงธรรม ได้บรรยายให้เห็นบรรยากาศของตลาด เมืองพระนครหรืออยุธยาที่ คึกคักไปด้วยพ่อค้าพวกต่าง ๆ ที่เป็นพวกพ่อค้าภายใน คือ พวกพ่อค้าจากหัว เมืองใกล้เคียง พ่อค้าชาวพื้น เมืองอยุธยาเองที่ทำหน้าที่ผลิตสิ่งอุปโภคและบริโภค เป็นย่าน ๆ พ่อค้าต่างชาติภายใน ได้แก่ พ่อค้าจีน มอญ ลาว แขกพวกต่าง ๆ ตลอดจนพ่อค้าชาวต่างประเทศภายนอก ที่นำสินค้า ของตน เข้ามาแลกเปลี่ยนซื้อขาย และเพื่อสนองตอบต่อความต้องการของประชาชนที่มีจำนวนมาก

งานวิจัย เรื่องนี้ได้ทำขึ้นมา เพื่อให้ได้ เห็นถึงกิจกรรมทาง เศรษฐกิจการค้าของ เมือง พระนครแห่งนี้ ในบริบทที่ว่าด้วยบทบาทของตลาด เพื่อความกระจ่างและ เข้าใจถึงการพัฒนาการ ของประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจอยุธยา งานชิ้นนี้อาจจะ เปิดประเด็นที่น่าสนใจออกไปสู่ความ เข้าใจ ในเรื่องต่าง ๆ ได้อีกหลายทาง ที่รอคอยผู้สนใจที่จะแสวงหาคำตอบในโอกาสต่อไป